

I. ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО МАЙБУТНЬОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДНЕСЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ Й МІЖНАРОДНОГО АВТОРИТЕТУ УКРАЇНИ

Наталія Пусепліна

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ У МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ШЛЯХ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ідея політехнізму в історії науково-педагогічної думки розглядалася вченими у контексті соціально-економічного розвитку суспільства, формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості та поєднання теоретичного навчання з практикою, де трудова діяльність трактувалася вченими як основне джерело матеріального й духовного багатства країни, головний критерій соціального престижу людини, її обов'язок і фундамент особистісного розвитку. Правильно організоване трудове виховання, безпосередня участь дітей у виробничій праці сприймалися ними як дієвий фактор громадянського виховання, морального та інтелектуального формування особистості, її фізичного розвитку. У цей час актуалізувалися положення формування загально трудових умінь інтелектуального характеру, розвитку творчих здібностей у ході трудової діяльності, необхідності організації не лише індивідуальної, а й спільної (колективної) трудової діяльності учнів, важливості забезпечення суспільної мотивації трудової діяльності дітей [8, с. 104].

Аналіз науково-педагогічної, музеологічної, культурологічної та історичної літератури, дає змогу розглянути еволюційний шлях музейно-педагогічної діяльності від застосування найпростіших форм до сучасних освітніх технологій, дослідити теоретичні та практичні аспекти використання потенціалу музею у педагогічному процесі, зокрема ідей політехнізму.

Український дослідник Л. Данилова, яка займається періодизацією історії музеїв педагогічного профілю, виділяє два етапи розвитку таких музеїв: перший – кінець XIX ст. – середина 60-х рр. XX ст.; другий – середина 60-х рр. XX ст. – початок XXI ст. [1, с. 146-152].

На першому етапі характерним є існування музеїв наочних посібників різних типів (стаціонарних і пересувних для обслуговування шкіл та позашкільної просвітницької діяльності) та педагогічних (територіальних і при навчальних закладах), які сприяли розвитку пізнавальної активності учнів та розповсюдженню знань серед населення.

Однією з передумов виникнення перших музеїв при навчальних закладах була ідея про необхідність збереження та використання пам'яток і наочних посібників у навчальних закладах, що знайшла відображення у „Статуті народним училищам у Російській імперії” (1785 р.). Як відзначалось у § 16-17 „Статуту”, у кожному головному народному училищі мала комплектуватись „збірка природних речей з усіх трьох царств природи, потрібних для пояснення та наочного вивчення природознавства, збірка геометричних тіл, математичних і фізичних знарядь, малюнків і моделей або зразків для пояснення архітектури та механіки” [4, с. 7]. Так, головною метою кабінету навчальних посібників при дирекції народних училищ С. Петербурзької губернії було «надавати можливість учням народних шкіл безкоштовно користуватися книга-

ми і журналами педагогічного змісту, навчальними посібниками, розширювати свої пізнання і удосконалюватися у справі викладання». Проте у XVIII – першій половині XIX ст. учбові музеї при навчальних закладах функціонували переважно в ліцеях та університетах. Поступово учбові музеї, що виникали як предметні кабінети, комплектуючи свої зібрання у процесі наукової роботи вчених та практичних занять студентів, переростають у самостійні музеї, що зумовлювалося потребами навчального процесу.

Першими науковими, освітніми і культурними осередками в Україні були Миколаївський (1806 р.), Феодосійський (1811 р.), Одеський (1825 р.), Керченський (1826 р.) музеї старожитностей. В Одесі видавалися “Записки Одесского общества истории и древностей” [2, с. 58].

У цей час виникають університетські музеї, пріоритетною метою яких було забезпечення науково-дослідницької діяльності та наочності навчання. Колекції, що мали змішаний характер, згодом диференціюються за профілями. У 1807 р. при Харківському університеті відкрито Археологічний, Зоологічний, Мінералогічний музеї, Музей образотворчих мистецтв. У 1834-1837 рр. при Київському університеті створено Музей старожитностей, де зберігалися цінні колекції пам’яток історії Київської Русі. Як повідомляв попечителю Київського навчального округу ректор, при університеті св. Володимира на початку 50-х рр. функціонували фізичний, зоологічний, метрологічний, астрономічний, порівняльної анатомії кабінети [3, с. 81].

Значимо, поширення принципу наочності та відсутність коштів на придбання приладдя сприяють створенню педагогічних пересувних музеїв, які виникли у 90-і рр. XIX ст. Термін „педагогічний музей” уживався як назва профільних педагогічних стаціонарних та пересувних музеїв, природничо-наукових колекцій навчальних закладів, колекцій наочного приладдя, наочних посібників, термін „шкільний музей” – як назва музеїв земських шкіл, укомплектованих невеликими колекціями наочних посібників.

Починаючи від 20-х років XX ст., відбувається формування школоцентристської концепції музею (підпорядкування музею навчально-виховному процесу школи), основою якої був принцип політехнізації. Водночас активно триває ідеологізація музейної діяльності. У постановах ЦК ВКП(б) “Про початкову та середню школу” (1931 р.), “Про навчальні програми і режими в початковій та середній школі” (1932 р.), “Про викладання громадянської історії в школах СРСР” (1934 р.) наголошувалось на необхідності дотримання у викладанні принципів історизму, класового підходу, посилення краєзнавчого спрямування матеріалу і більш широкого застосування екскурсійного методу. У музеях проводились показові екскурсії для вчителів, інструктивні бесіди, короткострокові заняття, видавалася методична література. Для вчителів історії та студентів історичних факультетів організовувалися спеціальні тематичні екскурсії. При Музейному відділі Наркомосвіти у 1934 р. створюється шкільна комісія й науково-методичні ради, до складу яких уходять учителі, музейні працівники, представники обласних і районних відділів освіти. Метою функціонування цих інституцій стають пошуки дієвих методів музейно-педагогічної роботи, спроби втілення нових форм взаємодії музею і школи. У 60-х роках XX ст. відчутною стає тенденція повернення музею статусу наукового закладу, визнання музею засобом поширення знань, що мають науковий характер і предметну основу.

Упродовж другого етапу музеї набувають характеру соціально-педагогічних центрів. Найважливішими чинниками їх розвитку в цей час стає освітньо-виховна практика та процеси осмислення її педагогічними науками. Як уважає Л. Данилова, цей розвиток стимулювали: залучення учнівської молоді до краєзнавчої роботи, вивчення історії освіти, організаторська діяльність органів освіти та громадських організацій тощо. Зміст і форми взаємодії музею і школи стають предметом обговорення наукових конференцій і семінарів (науковий семінар “Роль художніх музеїв у естетичному вихованні школярів” (1973 р.), Всеросійська науково-практична конференція “Роль музеїв в комуністичному вихованні дітей і підлітків у світлі рішень XXVI з’їзду КПРС” (1981 р.), Всесоюзна конференція “Музей і діти” (1982 р.)). Науковці семінару “Роль художніх музеїв у естетичному вихованні школярів” обстоювали необхідність використання у музейно-педагогічній діяльності педагогічних і психологічних принципів і закономірностей. У 80-х роках минулого століття на конференції “Музей і школа” му-

зезнавець А. Разгон зазначав, що “створення ...наукової дисципліни, що знаходиться на межі цілого комплексу наук, нині представляється вже не якоюсь віддаленою перспективою, а насущною практичною задачею” [7, с. 42]. У першій половині 1980-х рр. науковці розробляють концептуальні засади “музею XXI століття”, вказуючи на необхідність не лише зберігати культурні надбання і цінні предмети, а й упливати на розв’язання глобальних проблем сучасного і майбутнього, бути “генератором культури” [5].

Аналіз та узагальнення наукових досліджень, вітчизняних і зарубіжних джерел дозволяють стверджувати, що переосмислення сучасної освітньої концепції музею базується на аксіологічно-антропоцентричному підході, безпосередньо пов’язується з реформуванням освіти на засадах індивідуалізації, гуманізації та співробітництва, формування суб’єкт-суб’єктних відносин у виховному процесі, при цьому музей виконує роль унікального освітньо-виховного центру передачі наукового, художнього, історичного досвіду поколінь, діалогу культур, створення необхідних умов для самореалізації особистості.

Таким чином, у здійсненні освітньої діяльності музеїв важливим є реалізація ідеї політехнізму в таких напрямках, по-перше – науковому, що включає в себе знання технологічного використання хімічних, фізичних, біологічних та математичних закономірностей і на цій базі озброєння учнів та студентів знанням загальних принципів функціонування виробництва, систем контролю та управління ними (уміння використовувати засоби музейно-педагогічної діяльності у системі шкільного викладання, забезпечувати поглиблення знань, отриманих у процесі пізнання на уроці, у їхньому взаємозв’язку з музейним предметом); по-друге, – особистісному, який передбачає формування в учнів та студентів якостей особистості, що забезпечують можливість успішно працювати в умовах виробництва (уміле використання музейного предмета як об’єкта дослідження дає змогу не тільки засвоєння наукових знань і практичних умінь, а й формування громадянської позиції, національної свідомості, духовної загальнолюдської цінності). У процесі пізнавальної діяльності, музейними засобами формуються перетворювальні якості особистості та реалізується операційно-процесуальний компонент політехнічної освіти, що забезпечує умови для творчого, інтелектуального та духовного розвитку особистості, педагогічно доцільної організації вільного часу. У ході формування потреби до перетворювальної праці, позитивного ставлення людини до конструктивної діяльності, що, відповідно, є компонентом трудового політехнічного навчання, формується відношення особистості до техніки й виробництва та реалізується інструментально-процесуальний компонент політехнічної освіти, що в музейно-педагогічній діяльності реалізує здібності, пов’язані з умінням виражати почуття і формувати стосунки, з критичним мисленням і здатністю до самокритики, а також навички соціальної взаємодії і співпраці, вмінням працювати в колективі, брати соціальні та етичні зобов’язання. У сфері естетичної діяльності, що в галузі технологій має чітко виражений операційно-процесуальний аспект у вигляді художньої творчості музеїв реалізує загально естетичне сприйняття, тобто вміння через художні твори відчувати гармонію природи і людини [6, с. 173].

Отже, використання ідеї політехнізму в освітній роботі музеїв реалізує принцип наочності; використання колекцій із науково-дослідницькою та освітньо-виховною метою, розповсюдження знань, закладених у першоджерелах; спрямованість виховного процесу на розвиток ініціативи та самостійності учнів та студентів, виховання їхнього естетичного смаку, моральності, формування світогляду, творчої активності; діяльність органів освіти, наукових, науково-просвітницьких, педагогічних товариств, спрямована на виховання молоді та поширення знань серед населення; усвідомлення здатності музеїв нести інформацію про навколишній світ та про наочно-порівняльні способи одержання цієї інформації.

Список використаної літератури

1. Данилова Л. О. Розвиток музеїв педагогічного профілю в Україні з кінця XIX ст. до наших днів / Л. О. Данилова // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 146–152.
2. Дем’янчук Г. С. Українське краєзнавство : сторінки історії / Г. С. Дем’янчук, А. Г. Дем’янчук, Б. Г. Дем’янчук. – К. : Просвіта, 2006. – 296 с.

3. Ломачинська І. М. Музеєзнавство : навч. посіб. для дистанційного навчання / І. М. Ломачинська, В. В. Шевченко. – К. : Університет «Україна», 2007. – 288 с.
4. Омельченко Ю. А. Розвиток учбових музеїв : навч. посіб. / Ю. А. Омельченко. – К. : Радянська школа, 1988. – 194 с.
5. Піскова Е. Музейна справа в Україні : історія, традиції, проблеми сучасного розвитку / Е. Піскова, Л. Федорова // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Випуск 6. – К. : Рідний край, 2001. – 324 с.
6. Подоляк В. О. Формування в учнів системи наукових компетентностей в галузі сучасного виробництва: теоретико-методичний аспект. – Вінниця: Книга-Вега, 2002. – 462 с.
7. Разгон А. М. Общетеоретические вопросы музееведения в научной литературе социалистических стран / А. М. Разгон // Музееведение как научная дисциплина. Обзорная информация Информкультура. – М., 1984. – 40 с.
8. Семеновська Л. А. Реалізація ідеї політехнізму у вітчизняній шкільній освіті ХХ століття: історіографічний аналіз. // Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія : “Педагогічні науки”. – Випуск 3 (59). – Полтава, 2013. – С. 104–115.

Елена Чередник

ПОДГОТОВКА МОЛОДЁЖИ К БУДУЩЕЙ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Сегодня вряд ли кто-то станет спорить, что основная задача средней общеобразовательной школой – это подготовка учащихся, обладающих знаниями, соответствующими последним достижениям научно-технического прогресса. В условиях стремительно развивающихся индустриально – инновационных технологий школа должна давать не только определенную сумму знаний, но и научить творчески мыслить, самостоятельно совершенствоваться, обновлять и развивать свои знания. Развивающиеся технологии в нашей стране требуют подготовки высококвалифицированных специалистов. Основным и начальным звеном в подготовке таких специалистов является средняя школа, задачи которой для современного этапа определены – дать возможность каждому ученику получить глубокие знания изучаемых предметов, установить тесную связь обучения с производительным трудом, улучшить подготовку молодежи к труду в сфере материального производства, к обоснованному выбору профессии.

Проблемы современного украинского образования – это еще один повод задуматься над проблемой политехнического образования, которая обостряется с модернизацией производства, с возможным развитием и изменением технологических процессов. Фактически мы существуем в ситуации неопределенности, развитие которой трудно спрогнозировать в деталях. Вот почему необходимо подойти к стратегии развития политехнического образования предельно осмотрительно.

Термин “политехническое образование” впервые был научно обоснован К. Марксом. В процессе обучения в школе, полученные учащимися естественные и прикладные знания обязательно должны быть связаны с производительным трудом. Такое образование Маркс назвал технологическим (политехническим). “Политехнизм не есть какой-то особый предмет преподавания, он должен пропитывать собою все дисциплины, отразиться на подборе материала и в физике, и в химии, и в естествознании, и в обществоведении. Нужна взаимная увязка этих дисциплин и увязка их с практической деятельностью, и особенно увязка их с обучением труду. Только такая увязка может преподаванию труда придать политехнический характер”, – эти слова Н. К. Крупской и до сих пор актуальны.

Ключевыми задачами современного политехнического образования являются:

– показ технологического применения законов физики, химии, биологии и других наук;